

Ivan BOŠKOVIĆ (Split)
Filozofski fakultet Split
boskovic@ffst.hr

**PJESMA O UDAJI JELENE KĆERI CRNOGORSKOGA
KNEZA NIKOLE ZA VIKTORA EMANUELA SINA
TALIJANSKOGA KRALJA MJESECA LISTOPADA
GOD. MDCCCXCVI JURJA KAPIĆA (1861-1925)**

Juraj Kapić jedan je od Kačićevih pjesničkih učenika. Kao pjesnik, pripovjedač, putopisac i urednik *Pučkoga lista*, gdje se potpisivao i pseudonimom Đuro Radanović, objavio je veći broj pjesama, uspomena i memoara u pučkom deseteračkom mediju s temama o događajima i ličnostima iz hrvatske prošlosti i prošlosti slavenskih naroda. Jedna od njih je i *Pjesma o udaji Jelene kćeri crnogorskoga kneza Nikole za Viktora Emanuela sina talijanskoga kralja mjeseca listopada god. MDCCCXCVI* koja govori o događaju koji je imao velik odjek u crnogorskoj sredini i šire. U našem radu je naglasak na Kapićevim ustiscima sa putovanja te na pjesmi s osvrtom na njezine karakteristične postupke.

Ključne riječi: *Juraj Kapić, pučki pjesnik, udaja Jelene, slavenska uzajamnost, crnogorska kultura*

Juraj Kapić pripada nizu Kačićevih nastavljača u hrvatskoj književnosti. Pjesnik, pripovjedač i putopisac, rođen 1861. godine u Jesenicama kod Omiša, nakon osnovne škole u Arbanasima kod Zadra završio je učiteljsku školu, a potom je godinama radio kao općinski vijećnik nakon što je splitska općina iz *talijanaških* prešla u hrvatske, *narodnjačke* ruke. Kao jedan od istaknutijih narodnjaka, Kapić je zdušno djelovao na razvoj samosvijesti dalmatinskih Hrvata u preporodnom dobu. Poput njegova idejnoga mentora, don Frane Bulića, kojemu je posvetio niz pjesničkih sastavaka, smatrao je da i njegova književnost mora biti usmjerena na stvaranje nacionalog zajedništva i ujedinjenja hrvatskih zemalja. Prihvativši Strossmayerovo načelo „S prosvjetom k slobodi“, i svojoj je književnosti namijenio pedagoške, obrazovne i društveno-moralizatorske zadaće, uvjeren da su one neodvojive od umjetničkih zadaća i ciljeva. U tom je smislu pokrenuo *Pučki list*, uz rodno ime potpisujući se i pseudoni-

mom Đuro Radanović. U njemu, u dvadesetak godina izlaženja, promicao je pučko i popularno štivo te djelovao na stvaranje čitalačke publike nudeći joj, u privlačnu pučkom književnom ruhu, obilje pjesama, putopisa, uspomena, legendi i predaja koje svojim tonom i kulturom mogu zainteresirati i biti od koristi.¹ Kao „marna pčelica“ i „ono radišno čedo poljičke stare knežije“² Kapić je, „obdaren širokim pučkim, epskim zamahom“, kako navodi Mihanović, „izgradio bogato djelo u razno-vrsnim oblicima, od pučke pripovijetke i pjesme do pedagoških rasprava i gospodarskih praktičnih uputa“.³

Kapić u književni život ulazi u Zadru 1882. kada u *Narodnom listu* objavljuje pjesmu *Na gradcu u Poljicah*, a nasljedovanjem Kačićeva književnoga svjetonazora, poput mnogih todobnih pučkih pjesnika, u deseteračkom mediju objavljuje stihove o događajima i ličnostima iz hrvatske prošlosti, ali i prošlosti drugih slavenskih naroda. U predgovoru *Pučkih pisama* (1895.) o tome piše: *Htio sam, puče, da saznaš putem pisme koju ti najvoliš, kako je u našem narodu niklo pametnih i vridnih glava; kako je sveđer kod nas bivalo po izbor junaka, te kako u svitu malo ima slavnijega imena od hrvatskoga. Moja je misao, ukoliko budem mogao, da popunim što je izostalo dičnomu Milovanu i da ispravim što je nakon njega bilo slavna u hrvatskim i drugim slavenskim zemljama, jer je pusto prostrano polje naše povisnice, te na njem ima palitka za više ručica. Moje pisme lako da ne budu zvonile na uho onako glatko kao proslavljenoga starca Milovana jedno stoga što su moje gusle od mlade javorine, a drugo što sam zapeo u nike junake koji se nisu proslavili bojnim mačem kao na primir Kačićev Kaštriotić, već svitlošću uma i junačkim poštenjem, a takova dila ne dadu se odveć na prosto prikazati.*⁴ Ne krijući da se njegovo umijeće ne može usporediti s umijećem znamenitoga uzora, kao što se ne mogu usporediti ni mnogi tekstovi u prozi i u pučkom desetercu brojnih nasljedovatelja⁵ – želja mu je bila opjevati one „glasovite velike ljude njihova roda i plemena“ koji su se iskazali snagom svojega uma i duha. Poput mnogih pjesnika i pisaca u postilirsko vrijeme i Kapić je bio zanesen duhom i snagom „povijesnih ličnosti naših narodnih odličnika, vođa i tribuna“, pa je u takvom ozračju ispjevao ne samo prigodnicu/pohvalnicu velikom biskupu⁶ te drugim značajnim osobama i događajima iz hrvatske prošlosti, Račkomu⁷,

¹ Vidi: Ante Nazor, „Narodno stvaralaštvo u ‘Pučkom listu’“, *Zadarska revija*, br.1/1962. Također i: Radovan Vidović, „‘Pučki list’ i slika života“, *Čakavska rič*, 1/1975.

² Ilija Ujević, „Književno pismo. Sa putovanja“, *Vienac*, XXXII, br.29/1900., str.451.

³ Nedjeljko Mihanović, *Poljički Parnas*, Priko/Omiš, 2005., str.47.

⁴ Juraj Kapić, *Pučke pisme*, (predgovor), Split, 1895.

⁵ Usp. Divna Zečević, „Prigodni tekstovi u prozi i pučkom desetercu“, *Slovo*, sv.36/1986., str.203-216. ISTA, „Pučke tiskane pjesmarice omiljenih pjesnika...“, *Naše teme*, sv. 1986.

⁶ Juraj Kapić, „Pjesma o biskupu Štrosmajeru“, *Pučki list* 3 (1893) 3, 49-50.

⁷ ISTI, „Biskupu Štrosmajeru prigodom smrti Franje Račkoga“, *Pučki list* 4 (1894) 5, 36.

Svačiću⁸, nego i Ćirilu i Metodu⁹, Marku Maruliću, Gupcu, Jelačiću, Frankopanu¹⁰, Starčeviću¹¹ i drugima.

Kao i mnogi, i Kapić je bio uvjeren da je kultura najbolji način preporoda naroda i nacionalnog odgoja. Pri tome posebno apostrofira ulogu jezika u izgradnji narodne prosvjete i kulture, shvaćene nerijetko u Strossmayerovu smislu južnoslavenskoga i sveslavenskoga zajedništva, u čijem je tonu opjevao i Balkanski rat 1912. godine¹², te „sastavio“ *Pjesmu o udaji Jelene kćeri crnogorskoga kneza Nikole za Viktora Emanuela sina talijanskoga kralja mjeseca listopada god. MDCCCXCVI*¹³, koja je predmetom našega rada.

Prije nego što se osvrnemo na potonju pjesmu, za koju držimo da može biti zanimljiva crnogorskom čitatelju, evo nekoliko riječi o samom Kapiću i djelima kojima je izborio bilješku u književnoj historiografiji.

1. Poput svojeg pjesničkog pretka, Kačića Miošića, čiju je *Pismaricu* narod prigrlio kao „izvršno prigrutljivu duhovnu hranu i kao najsladšu poslasticu i poput binu njihovoj skromnoj pismenosti“¹⁴, potiče svojim časovitim pjesničkim nadahnućima Kapić je našao u narodnoj prošlosti i narodnoj pjesmi kao prikladnu mediju za izricanje domoljubnih sadržaja te načinu na koji može komunicirati sa širokim slojevima. Već je u *Mili Gojsolića* (1888.) očitovao svoj književni svjetonazor. S izravnim dodirnicama s Botićevom stihovanom pripoviješću *Bijedna Mara*, ali bez Botićeve snage i književne prilagodljivosti, u pjesmi je progovorio o poljičkoj heroini i djelu kojim je zadužila narod svojega zavičaja, ne uspijevajući se otrgnuti od retoričkih rekvizita i ukrasa kojima je zaodjenuo njezin domoljubni čin. Iako „dobar poznavalac narodnog stiha i izraza“¹⁵, Kapiću je manjkalo književne snage kojom bi osjećanje i pamćenje naroda izdigao do razine književnosti.

Domoljublje je jedno od dominantnih određenja i stranica Kapićevih putnih utisaka, *Sa putovanja* (1900.), za koje kritika navodi da su najuspjelije djelo ovoga „pučkoga pisnika“. S podnaslovom „putopis za narod“ i u formi

⁸ ISTI, „Petar Svačić, posljednji kralj hrvatske krvi“, *Pučki list*. Vidi i: Dinko Politeo, „Nova pjesma J. Kapića (Petar Svačić)“, *Prava hrvatska misao*, I, br.2/1903., str.69.

⁹ ISTI, „Pisma o svetim slovinskim apoštolima Ćirilu i Metodiju“, *Pučki list*, br. 5/1891.

¹⁰ ISTI, *Petar Zrinović i Krsto Frankopan*, Split, 1919.

¹¹ ISTI, *Pjesma o Antunu Starčeviću*, Split, 1896.

¹² ISTI, *Pjesma o ratu na Balkanu 1912*, Narodna tiskara, Split, 1912. Više o odjeku balkanskog rata u književnosti u: Arsen Wenzelides, „Balkanski rat i književnici“, *Suvremenik*, VIII/1913., br.1, str.70-71.

¹³ ISTI, *Pjesmu o udaji Jelene kćeri crnogorskoga kneza Nikole za Viktora Emanuela sina talijanskoga kralja mjeseca listopada god. MDCCCXCVI*, Tiskara A. Zanonija, Split, 1897.

¹⁴ Vinko Lozovina, *Dalmacija u hrvatskoj književnosti*, MH, Zagreb, 1936., str.215.

¹⁵ Ante Petravić, *Pete studije i portreti*, Zagreb, 1935., str. 110-122.

pisama starcu Ljubomanu, slično Kačićevu starcu Milovanu, knjiga donosi pregršt utisaka s putovanja u Beč, Zagreb, Budimpeštu, Trst, Veneciju, Padovu, Milano, Torino, Genovu, Pisu, Rim, Napulj, Firenzu, a navedenom su dometnute i slike doživljaja s putovanja Hercegovinom i Bosnom. Kapić je putopis posvetio majci, „domaćici i pametnici“, oličenju ženstva i pameti, dobrote i ustrajnosti. Birajući attribute kojima će joj izraziti zahvanost, posebno naglašava obiteljski odgoj „u strahu Božjem i stidu ljudskom“ te domoljubnost i dobrotu, vrednote kojima se i sam legitimira, želeći upravo njima djelovati na dušu i razum svojega čitatelja.

2. Putopis *Sa putovanja*¹⁶ pisan je u obliku pisama što ih Kapić piše „starcu Ljubomanu“, Ivanu Karamanu pok. Matije, seljaku „bistre glave“ iz Jesenica u Poljicima. Znajući da će mu biti drago doznati štogod o mjestima koja je pohodio, što neće biti mrsko ni čitateljima *Pučkoga lista*, Kapić na početku navodi da neće opisati put od Splita do Rijeke jer je to već opisao Frane Ivanišević. Iz navedenih riječi nije teško zaključiti da Kapić, uostalom kao i mnogi pisci bliskog ili sličnog svjetonazora (Lovrić, Despot, Pavlinović...), putopis ne doživljava kao književnost, nego tek kao istiniti opis viđenoga. Njemu je putopis objektivno i bez uljepšavanja iznošenje činjenica koje na putovanju vidi. Iako je to u suprotnosti s odrednicom „utisci“, kako često „definira“ svoje putne doživljaje, a čime se rječito objašnjava i narav onoga što piše, i živopisnost i brojnost detalja koje podastire svojem čitatelju govori da Kapić umije razlučiti bitno od nebitnoga, da sve što vidi ne ulazi u prostor njegovih utisaka te da je usmjeren na one sadržaje o kojima želi informirati svojeg čitatelja i na njega prosvjetiteljski djelovati. Kapić naime želi poučiti svojeg čitatelja, uza zanimljivo pružiti mu i korisno štivo koje mu može biti od koristi.

Za razumijevanje Kapićeva spisteljskog i ljudskog svjetonazora evo nekoliko poticajnih naglasaka.

2.a. Na putu za Italiju Kapić „parnjačom“ /gvozdenicom putuje Istrom u kojoj „živi jedino naš hrvatski narod“; tu se „čuje hrvatska naša rječ; tu se ori hrvatska pjesma kao i po našem primorju“ (str.6). U kontekstu prilika u kojima se odvija njegovo putovanje, u svibnju 1897., lako je zaključiti da utiske piše osvjedočeni hrvatski domoljub koji posvuda vidi izraze hrvatske nacionalne osjećajnosti, baš kao što osjećaji slavenske uzajamnosti i povezanosti, nadahnuti Strossmayerovim idejama, progovaraju i u mislima da u Kranjskoj „žive naša braća Slovenci“ i narod „odveć bogoljuban“, što zaključuje po mnoštvu krajputaša (raspela) po poljima kojima se „svit klanja“ i „vruće se pred njima moli Bogu“ (str. 6). Osjećaji slavenskog zajedništva koji ga legitimiraju još više do izražaja dolaze u riječima kojima uspoređuje Slovence i Nijemce; na-

¹⁶ http://www.gkmm.hr/sa_putovanja.htm

ime, videći kako prodavači putnicima u vlaku nude „kruh, pivo, pršut, trešnje i jagode...“, i sve to izražavajući njemačkim jezikom, Kapić uspoređuje njemački i slavenski svijet; prvi su „okretni i prometni“, a drugi „nepokretni... mučni smo se odbiti u svijet, mi najviše volimo boraviti na svom ognjištu...“ (str.7). Bez obzira na to, Kapić ne propušta istaknuti da „ne bismo smjeli dopuštati da nam se uvlače ‘tugjinci’, nego da bi posvuda trebali biti naši ljudi“, tako da bi stranac mogao reći da je to „slovinska zemlja“.

[Nekoliko puta kasnije Kapić će varirati istu misao izražavajući svoj odnos prema njemačkom jeziku i kulturi, u kojoj – slično kao i magjaronštini i talijanštini – vidi izraze otuđenosti i prijetnju slavenskom svijetu i opstanku: „da se švapski i magjarski ne uvlače na hrvatsko sušilo“ (str. 299). Još odrješitiji bit će Kapić opisujući doživljaje s puta iz Budimpešte u Zagreb i susret s jednim državnim činovnikom, „ali poštenom hrvatskom dušom“. Taj mu činovnik, naime, govori o tome kako mu teško „žulja vrat činovnički teljig pred samovoljnom vladavinom Kuena Hedervara“ (str. 65), da “Pešta zapovijeda Zagrebu“ te da se Khuen „okružio trbušarima, izrodima hrvatskoga naroda“ (str.66) i progoni „hrvatsku raju“. Te će riječi izazvati putopiščevu britku reminiscenciju o „jadnim našim hrvatskim kolovodjama“, koji se međusobno bore i cijepaju na stranke i strančice, umjesto da se ujedine u jednu „stranku Hrvata proti magjarskom zulumu“, u stranku Hrvata proti „svim narodnim dušmanima“ (str. 66).]

Opraštaj od Slovenije, koju je doživio „jednom ogromnom nepreglednom baštom“ (str. 8), i od rijeke Save, potaknut će ga da izruči pozdrave „milom hrvatskom Zagrebu“ (str. 8), koji će na drugom mjestu u knjizi nazvati „ogledalom hrvatskog naroda“. Bit će to povod da svojem (imaginarnom) sugovorniku, starcu Ljubomanu, uputi i pitanje zašto kod njih, u Dalmaciji, nije tako. Po uzoru na pučke pripovjedače, Kapić odmah nudi i odgovor, a nalazi ga u dalmatinskoj „nebrizi“ te pomanjkanju znanja, poentirajući zaključak mudrošću: „Daj mi znanje, dat ću ti imanje“ (str.10).

Slijedom slika putopisa, nova stranica na putovanju je Beč. Susret s bečkom hladnoćom („ovdje se užimaš od leda“, str. 14) u putopiscu će izmamiti nostalgične osjećaje spram ljepote dalmatinskog primorja i „cvrkuta ptica koje vesele dušu“, gdje „opaja miris svakojakih trava“ i „radostan pjev čobanica koje su istjerale ovce“ (str. 13). O kakvom je gradu riječ, najbolje sugerira hiperbola – karakteristična za pučko pripovijedanje – da mu za opis Dunava i poplave ne bi „dostajao prostor *Pučkoga lista* da to opiše“. Za razumijevanje putopisa svakako je zanimljiv podatak da njega i suputnika u Beču dočekuju dvojica našijenaca, „dva mlada Hrvata iz Dalmacije“, uspoređena s „dva sokolića ispod vilovitog Biokova“ (str. 18). Riječ je o dvojici naših studenata koji ih „kroz more švapštine“ dovode do mjesta gdje su odsjeli.

Domoljubno nadahnuće i osjećaje samog putopisca najbolje svjedoči odluka da posjeti Bečko Novo Mjesto, gdje mu je pod dojmom groba „hrvatskih velikaša“ – zadrhtalo pero!

Glavni grad i središte austrijske carevine će u Kapiću izazvati mnoštvo asocijacija; osim svoje veličine (četiri puta veći od cijele Dalmacije!), zadiviti će ga njihova ljubav za svoj jezik, što bi moglo biti poučno i „nama Hrvatima“, koji se često služe „tugjim jezikom“, dok se djevojke u Dalmaciji hvale „da su draže i milije ako govore talijanskim jezikom“. Takav neprimjeren odnos prema jeziku izazvat će odgovor izrečen pučkom mudrošću: „Ko jezika svog se stidi, bud njega sram“ (str. 21). Slijedi potom opis glavnih bečkih toposa, crkava, hotela, spomenika, kazališta, grobova / pokopišta (među kojima nalazi i ime glazbenika Supea, rođena u Splitu!), dvoraca i parkova, ljetnikovaca i muzeja („koje je teško opisati“, str. 44), ulica i kavana, gostionica i dnevnih listova te drugih sadržaja moći carske metropole. Uvjerivši se da se u metropoli puno čita, pita se što učiniti da i kod nas bude tako („kod nas ne vole čitati“), da bi mu se nakon svega nametnuo zaključak da se „svom silom treba oprijeti njemštini i magjarštini u naše zemlje“ (str. 49–50). U nadasve reljefnu sliku Kapić ugrađuje sličicu susreta s dvojicom studenačkih galantara koji ga, nasuprot izrazima carske moći, gorko podsjetu na tužnu i nesretnu sudbinu naših ljudi: „Po čem si poznao, da sam Hrvat? Po kobi-zemljače!“ (str. 53)

Putovanje iz Beča Dunavom u Mađarsku potaklo je Kapićevu usporedbu o razlikama Nijemaca i Mađara; ističući da su prvi „plavokosi i tromi“, a drugi „crnomanjasti, ošibiti i ukočeni“, sličnosti im vidi u zajedničkoj želji da „skuće Hrvatsku pod svoju vlast“ i to, prvi: „tiho i licemjerski“, a drugi: „oštro i otvorito“. Uz obilazak nekih mjesta, svojemu starcu Ljubomanu posebno spominje vožnju „podzemnim tramvajem“ i telefon, a izdvaja i sličicu o desetak beogradskih Srba „obučenih u krasnu narodnu nošnju“ koji pjevaju neku pjesmu („glasovi im se slažu divno“).

Iz Mađarske put je Kapića doveo u Zagreb gdje ga je razljutilo da na „hrvatskim željeznicama piše magjarskim jezikom“, a odatle dolazi u Split, odakle pak, preko Šibenika (gdje se spominje Tommasea) i Zadra (gdje ga zasmeta talijanski jezik, kao i u Lošinj) otputuje u „najveći austrijanski grad na moru“ (str. 76), Trst. Nakon nekoliko zanimljivih detalja kojima je opisao svoj susret i doživljaj Trsta, Kapić putuje u Mletke gdje doživljaj kraljice i gospodarice mora i njezinih mramornih palača, „zlata i sjaja“ opisuje nizom povijesnih i suvremenih reminiscencija. Posebno apostrofira mletački sud („koga bi našli prava, ne bi ga puštali zdrava; koga bi našli kriva, ne bi ga puštali živa“, str. 92), tamnice, laž i prijetvornost (živili „krivinom i nepravicom“, str. 92), krijepeći u narodu uvriježenu misao da „nisu bili prosvjetitelji nego gulitelji“ (str. 104). U Padovi Kapić susreće dvojicu naših svećenika koji mu

pokazuju znamenitosti, a posebno je, pohodeći crkve i svetišta, ganut jakošću njihove vjere, nakon čega odlazi u Milano, u čiji opis uvodi bogata povijesna reminiscencija na talijanski rat s Austrijom i ujedinjenje. Spominje Kapić da su Talijani zamrzili Hrvate zbog njihova sudjelovanja u ratu na strani Austrije, što će izmamiti oporu refleksiju o nesretnoj hrvatskoj sudbini (str. 120).

Pohodio je Kapić i Torino, glavni grad Piemonta, s mnoštvom crkava („ne ću ti ja, Ljubomane, brojiti niti opisivati sve ostale crkve po Torinu, jer bi me uhvatila zora za stolom“, str. 147), znamenitim „torinskim platnom“, potom Genovu, Pisu (s najboljim vinom u Italiji), Rim u kojem posebno opisuje Forum, slavoluk, Koloseum, Panteon, Terme, Obelisk, Kvirinal, katakombe, brojne crkve, Sikstinsku kapelu i druge znamenitosti, nakon čega odlazi u Napulj.

Premda pisac pučke vokacije, koji vodi računa o kulturi svojih čitatelja, u opisu života Napulja do izražaja dolaze brojne osobine Kapićeva pisanja: sugestivnost, slikovitost, osjećaj za detalj, pripovjedačka zanimljivost i privlačnost. Evo slike koja to ilustrira: *Sve je ovo dosada šala, nuder; Ljubomane, ovamo sa mnom u tijesne ulice gdje stanuju napuljski 'lazaroni'. Tuda na stotine i stotine dječurlije. Vlasi im se svunili od pota i nečisti kao što im nije nikada češalj ušao u kosu; lica im garava; obrve i trepavice pune prašine; vrat suh; iskočile po njemu žile, a po žilama skoravi se kal; rukavi im od košulje izlaptani, ramena gola i opržena suncem; prsi rastvorene; po njima brazgotine od nečisti; trbuh gol; iskače pupak; niz bedre i niz listove gaće isparane; crne se koljena kao dva komada hrastove kore; prsti zanoktali na nogama i rukama; straga vise tranjci; po leđima iskidan stan od košulje; iskočili križi iz povora, a zdesna i lijeva izletila rebra. Taj skot ne ima živa mira. Skaču, viču, belje se; laju kao kučki, mauču kao mačke, kukuriču kao pijevci, kokoću kao kokoši, hrokću kao krmci, bleje kao ovce, veče kao koze, ržu kao konji, muču kao voli. Nasade se na ruke, glavom doli, a nogama uzgor; skupe se u klupko, pa se zakotrljaju nizbrdicom, vješaju se o kola, penju se uza zidove, lizu potrbuške krajem kuća, nose se na krke, igraju zmirke, kende, na hvatalo; žgužvaju se rukama i nogama po deset ih skupa isto kao gljstice, pa se jedni cirlikaju, drugi zajauknu, treći psuju i govore što ne bi pas s masla polizao. Pjevaju i žvižde svakake najgnjusnije pjesme, kandžijicom gone zvrke po kaldrmi; zvijerci i kradljivci gledaju gdje će što da zgrabe. Nazidan je stog voća; jedan od njih zakotrlja dinju nogom, a trojica ili poleti za njom, pa svi padu povrh dinje, zgnječe je, raznesu je noktima; izjedu i koru. Za njima kasa tržnica, kune ih i proklinje: udarili se! vraga izjeli! grlica vas pokosila! ali deranima svejedno. Kad je ona potrčala za ovima, drugi su joj ukrali krušaka i šljiva iz košare, a ona to nije ni opazila. Ko će doći haka onim ušljivcima? Može sam gospodin Bog, a niko drugi; ne boje se oni ni stražara, ni zakona. Eno se dva ondje potukla rad jedne kruške. Gule vlasi jedan drugomu, čeprljaju se nokti-*

ma po obrazu i po vratu, probiju se koljenima; jedan drugomu skupi lijevom rukom ono ruta na prsima, pa onda udri bodimice rukom pod rebra; grizu se zubima, belje se, pljuju jedan drugomu u obraz; hvataju se u pleća, jedan drugoga rastavlja od zemlje, prižimlje ovaj, prižimlje onaj, zabijeljuju očima, škriplju zubima, dok eno obojica skupa padu na zemlju; hoće jedan drugoga da uzjaši, al se niko nikomu ne da; paraju nemilice ono nevoljno ruteži što na sebi imadu, dok gle! obojica ostadoše gola kao od majke rođena. Zastidiše se, pa se uvukoše pod kola (str. 244).

Posljednja stanica Kapićevih „talijanskih puta“ (Štambak) je Firenza, „najslavniji talijanski grad“ i „kolijevka mnogih slavnih ljudi u svakoj struci ljudskoga znanja i umijeća“ (str. 258). Nakon svega što je doživio i vidio, naš se pisac poželio „grožđa u svom vinogradu“, da se „okupa u našem moru“ i da se, jutrom, „prošeta preko (jeseničkog) polja“.

2.b. Knjizi *Sa putovanja* Kapić je dometnuo i stranice putovanja po Hercegovini i Bosni. Umjesto (imaginarnog) sugovornika starca Ljubomana, „sugovornik“ na putovanju mu je Ilija Ujević, pučki pisac i svećenik u imotskim Krstaticama.¹⁷ Iz Metkovića Kapić pohodi Mostar u kojem susreće pjesnike Josipa Milakovića i Ivana Zovka, potom odlazi u Sarajevo gdje se druži s Grgom Martićem, „mudrom glavom, punom svakog znanja kao šipak zrnja“ (str. 279), kojega imenuje „našim hrvatskim Omirom“ (str. 279). Za njegove *Osvetnike* kaže da u njima „ništa nije izmišljeno“, da je sve „živa istina“, a posebno mu je lijep jezik, za razliku od zagrebačkoga koji „nije sočna hrvaština“, nego „vodna švapština“ (str. 277).

U Sarajevu Kapić opisuje Begovu džamiju i čaršiju, a pohodi i Zenicu, Doboj, Brod, Đakovo, Beograd, potom Banja Luku sa samostanom trapista, Jajce i dr. Zajednička misao njegovog puta da se u Bosni vidi napredak, iako ga žalosti činjenica da se posvuda uvlači njemština, što bi „moglo zabrinuti hrvatske rodoljube“.

3. Iz opisa putnih utisaka lako je zaključiti koji su motivi Kapića nagnali na pisanje i komu se svojim pisanjem obraća. Naime, kao čovjek koji misli i osjeća isto što i (priprosti) čitatelji njegova *Pučkog lista*, u svojim utiscima on iznosi ono što vidi. Ne krijući često iznenađenje viđenim, svoje doživljaje

¹⁷ **Ilija Ujević** (Krivodol, 1858. – Split, 1921.), svećenik u Skadru, Prizrenu i Imotskome. U književnost ulazi 1885. pripoviješću *Pred kadijom*, a široj je javnosti poznat pripovijetkama *Dokonce* (1906.), putopisima, pjesmama-prigodnicama, a bio je i jedan od prvih prevoditelja Luigija Pirandella. Književnost mu karakterizira priprosti realizam obogaćen svježom folklorističkom građom i zavičajnom leksikom; priče su mu smještene u prepoznatljivi svijet zavičaja, likovi su mu osobe koje dobro poznaje, a sadržaj se koncentrira oko svježih dosjetki, zanimljivih zapažanja i anegdota. Kao pisac zadovoljava se škrtim prepričavanjem zgoda i ne odvaja se mnogo od plodne matice pučkoga pripovjedaštva s naglašenom moralnom porukom, uvijek u skladu s vjerom u Boga i ljubavi prema domovini.

obogaćuje pokojim zanimljivim detaljem, povijesnom asocijacijom i reminiscencijom ili pak vjerskom slikom, nastojeći svojim utiscima probuditi čitatelja i djelovati na njega. Naime, Kapić u mjestima kojima prolazi posvuda vidi znakove napretka, pa mu je želja da takav bude i njegov dalmatinski kraj. Iako mu je to, kao iskrenom domoljubu, teško priznati, obraćajući se starcu Ljubomanu, Kapić poručuje da je to moguće jedino učenjem i znanjem. U znanju i učenju on vidi razloge zbog čega su drugi krajevi napredniji, što nije slučaj s njegovom Dalmacijom, u kojoj se primjerice čita posve malo ili ništa. Svakako, razlog zaostajanja za naprednim zemljama je „teški teljig“/jaram na vratu hrvatske zemlje, bez obzira je li riječ o talijanštini, magjaronštini ili njemštini. Svima im je zajednički maćehinski odnos i primjetna želja da pokore hrvatsku zemlju, jer nisu „bili prosvjetitelji nego gulitelji“ (str. 104), čemu im na ruku ide i nesloga domaćih „kolovogja“ razjedinjenih u stranke i strančice, koji su se od naroda „odmetnuli“, umjesto da se okupe u jednu stranku „Hrvata proti magjarskom zulumu“.

Kao iskreni domoljub, Kapić je posebno osjetljiv na pitanje jezika. Ističući da „naš lijepi jezik izvire čobanici iz grla kad stado u planinu goni, teče iz usta guslača na raskrsnici, žetelici na njivi, kopaču u polju, momčadi na sijelu, mornaru na moru, djevojkama na vodi...“¹⁸, smeta ga „zgoljna njemština“ ili talijanski ili mađarski kojim su istaknuti nazivi na hrvatskim željeznicama. Izražavajući prijekor zbog uvlačenja njemačkoga u domaći život, Kapić ističe da bi se nad time uistinu trebali zabrinuti istinski domoljubi, jer je to znak odnarođivanja i zamiranja nacionalne svijesti, čije su posljedice za narod pogubne. Zato je ton kojim piše o slavenskim/hrvatskim krajevima drukčiji od tona kojim opisuje austrijske, mađarske ili talijanske krajeve i gradove; uznošitiji je i zanosniji, patetičan i iskren, protkan osjećajima radosti i (slavenskog) zajedništva. Nasuprot tuđemu bogatstvu i raskoši, kod Kapića stoji ljepota/krasota slavenskih krajeva, narodna vruća bogoljubnost i skladnost vjera, odanost svojemu pitomu kraju/zavičaju – metonimiji nađene sreće.

Imajući uvijek u vidu čitatelja kojemu se obraća, Kapić prilagođava i svoj pripovjedački ton. Svako mjesto koje pohodi jedno je pismo/priča, prepuna detalja i zgoda, oblikovana jezikom i tonom koji njegov čitatelj razumije. Sadržaji koje ugrađuje u svoja pisma uvijek su takvi da ga mogu privući i zainteresirati, potaknuti na razmišljanje i biti poticaj za promjene. Otuda i vidljivo inzistiranje na slikovitosti i sugestivnosti slika, na uvjerljivosti primjera koje navodi te poruci koja iz pisama izvire. Otuda i primjetna prosvjetiteljska crta Kapićevih utisaka, njihova domoljubna i vjerska tendencija, izražena tonom narodne književnosti te njezinim izrazom i stilom kojem obilje rekvizita

¹⁸ Juraj Kapić, *Sa putovanja*, str. 278.

i „nakita“ osigurava istinsku recepciju kod onih kojima se obraća i kojima je njegova književnost namijenjena.

4. U ozračju Strossmayerove ideje južnoslavenskoga i sveslavenskoga zajedništva, zacijelo treba gledati i na *Pjesmu o udaji Jelene kćeri crnogorskoga kneza Nikole za Viktora Emanuela sina talijanskoga kralja mjeseca listopada god. MDCCCXCVI*. Objavljena 1897., pjesma je neposredan (pjesnički) odgovor na događaj koji je imao znatan odjek u slavenskom ali i u europskom svijetu, a govori o udaji kćeri crnogorskog kralja za sina talijanskoga kralja. Nazivano i vjenčanjem „crnogorskih Romea i Julije“, događaj i njegov odjek znakoviti su za razumijevanje utjecaja Strossmayerovih ideja slavenskog zajedništva i uzajamnosti među širim pukom, što je i Kapiću bio povod da o događaju progovori svojim pjesničkim glasom. Prije nego se osvrnemo na pjesmu, vrijedi podsjetiti na nekoliko povijesnih podataka o junakinji Kapićeve pjesme.

Jelena, kćerka Nikole Petrovića Njegoša i budućeg crnogorskog kralja Nikole I, „kumče ruskoga cara Aleksandra Drugoga“ i „posljednja talijanska kraljica“, značajan je lik crnogorske nacionalne prošlosti. Opjevana u narodnoj pjesmi, oživljena u dramskoj predstavi i u romanu, kao što je poznato, mladost je provela na ruskom carskom dvoru gdje se isticala ljepotom i talentima, pa su interes za nju pokazivali mnogi, među kojima i nasljednik Nikolaja Drugog Romanova. Njezina životna zgoda zacijelo bi bila drukčija da na jednom plesu nije došlo do incidenta, oko toga s kime će plesati, između kasnijega finskoga premijera i brata Petra Karađorđevića, koji je osim teških riječi završio i ranjavanjem finskoga uglednika. Umjesto privlačne ljepotice Jelena se pretvorila u temu zločestih ogovaranja, zbog čega je morala napustiti Petrograd i vratiti se na Cetinje. Povjesničari navode da se nakon toga o Jeleni nije govorilo dulje vrijeme, sve dok „najpovjerljiviji knjazev čovjek“ (Gavro Vuković) nije knjazu Nikoli priopćio da se za Jelenu zanima talijanski diplomatski predstavnik, a vezano za bračnu ponudu budućeg talijanskog kralja.¹⁹ Prema riječima istog Vukovića, „talijanski dvor došao je na sretnu misao da potraži jednu grančicu, u jednoj gorštačkoj, potpuno svježoj lozi i da je nakalemi na staru savojsku kvrgu“.²⁰

U ostvarenju toga nastojalo se, prema istom izvoru²¹, nametljivo s obje strane. Tako je u Veneciji jednom prigodom Jelena očarala „stari talijanski kraljevski par“ pa je na pomolu bilo novo prijateljstvo, ostvareno susretom u

¹⁹ Prema: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:xM-Uz8PvwUQJ:www.politika.rs/ilustro/2240/4.htm+Jelena+Savojska&cd=13&hl=hr&ct=clnk&gl=hr&source=www.google.hr>

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

svibnju 1896., kada je u Moskvi objavljeno krunjenje mladog ruskog cara, na koje je, pretpostavlja se, s ocem i dva brata, krenula i Jelena. Tom prigodom na plesu je izazvala pozornost prisutnih, a pristupio joj je budući talijanski kralj, zaprosivši njezinu ruku. Početkom kolovoza 1896. Viktor Emanuel tako je došao na Cetinje i Jeleni službeno dao prsten, što je kralj Nikola prihvatio i vijest odmah objavio oduševljenu narodu, nakon čega je uslijedilo i vjenčanje.

Sredinom kolovoza (16. VIII.) iste godine povorka je s Cetinja krenula u Italiju, a narod joj je od Barija do Rima pripremio nesvakidašnji doček. Vjenčanje je obavljeno 24. kolovoza 1896. pred mnoštvom „kakvo se ne pamti“, što je Jelenin talijanski biograf opisao riječima: „Preljepa tamnokosa princeza, kćerka vladara i pastira, imala je, pored dobrote, velikodušnosti i jednostavnosti, i svojstva prave, rođene kraljice“.²² U braku s Viktorom Jelena je imala petero djece, a umrla je 1952. u Montpelieru, zapamćena po svojoj plemenitosti i velikim dobročinstvima.

4.1. Pjesma o udaji Jelene kćeri crnogorskoga kneza Nikole za Viktora Emanuela sina talijanskoga kralja mjeseca listopada god. MDCCCXCVI. „sastavljena“ je od 729 (nepravilnih) deseteraca/jedanaesteraca i „pridržava“ se gotovo svih elemenata epskoga (pučkoga) pjesničkoga postupka.²³ Uz temu, koja je u epskomu mediju uvijek bila širega, povijesnoga značenja za sredinu u kojoj pjesma nastaje i traje, pjesmu karakteriziraju likovi također velikog značenja u svojoj sredini, zanimljiva priča koja može ponijeti i uzbuditi slušatelja/čitatelja, primjetna količina pathosa i simbolike te nadasve znakovita domoljubna poruka posredovana „nakićenim“ govorom s mnoštvom za epski medij karakterističnih atributa i biranih formulaičnih iskaza i stilizacija. Premda ovakve pjesme uglavnom nastaju kao odjek povijesnoga događaja i svojevrsna su njegova literarizacija, Kapićeva pjesma nije puka rekonstrukcija onoga o čemu događaj govori. Iako se povijesnih podataka držao, oni nisu limitirali njegov govor pa se ne može govoriti o pukoj literarizaciji/transpoziciji povijesti, nego o književnoj tvorevini s brojnim elementima njezine prepoznatljivosti. Odstupanje od povijesnoga događaja, bez obzira koliko maleno bilo, omogućilo je Kapiću da izrazi svoj doživljaj, za koji ne vrijede zakoni povijesne provjerljivosti nego zakoni književnosti.

Na osnovi podataka ugrađenih u Kapićev tekst teško je zaključiti je li on doista poznao sve činjenice vezane uz kraljevu obitelj i samu Jelenu, poglavito jer neki podaci iz njezina života tek posljednjih godina dobivaju puno osvjetljenje. Držim da to Kapiću i nije bilo presudno, premda se često, poput prethodnika Kačića, poziva na istinitost događaja koji stilizira, koju treba za-

²² Isto.

²³ Pjesmu u cijelosti donosimo u **Prilogu**.

jamčiti njegova „posestrima“ vila.

4.2. Shodno zakonima epskoga medija, pjesma započinje (stereotipnim) uvodom iz kojega saznajemo o želji majke budućega talijanskoga kralja Viktora da za njega potraži „ljubu viernu“. Odmah ističući, a u funkciji pojačavanja zanimanja za ono o čemu će pjesma kazivati, da „nemogaše naći/što bi njemu srcu omiljela“, Kapić – pučki pjesnik – koji je ponajmanje nezainteresirani narator/kazivač – nagovještenu napetost razrješava trenutkom kada mladi Viktor u Mlecima, o „Gjurgjevu danku“, susreće „kćer gizdavu crnogorskog kneza/po imenu Jelenu djevojku“. Želeći posebno naglasiti značenje tog susreta za razvoj pjesme, pjesnik (Kapić) se pita kakva je to „Jelena Crnogorka mlada“, razrješujući upitanost opisom mlade, pristale djevojke. Apostrofirajući da je takva da bi *smamila sa neba oblaka, / kamo l'ne bi mlagjana junaka*, opisuje ju sljedećim riječima:

„Lijepša je i pristalija je
No što bješe vila Ravijojla,
Posestrima Kraljevića Marka!“

Iako bi usporedba s vilom iz narodne pjesme i Kraljevićem Markom njegovim čitateljima (*Pučkoga lista*) bila dostatna za oblikovanje slike o ljepoti same Jelene, Kapić se time ne zadovoljava nego usporedbu i proširuje:

„Jelena je vita kao jela,
Vrh čela joj kosa proklijala,
U dugačke i guste pramenove,
Kovrčaste crne kolutove;
Ispod vlasi vrat se ukazao
Kao gruda bijeloga sniega.“

te i dodatno dograđuje podrobnim opisom pojedinih detalja njezine ljepote u kojima nije teško prepoznati odjeke tradicije „pučkoga petrarkizma“:

„A kakvo je u Jelene lice?
Ko bi lijepost tu kazat mogao,
Već da bi je slikar naslikao?
Oči su joj velike i sjajne
Kô dragulji u sred noći tavnje,
Usta mala, a zubi prebieli,
Ruka svaka u mišici jaka,
A pleća joj kao u junaka.“

Sve navedene atribucije daju iznimnost njezinu liku, koji usto karakterizira i „vlastelski hod i način“, „slatki, ljupki razgovor“ koji je stekla u („najvišim“) školama u kojima je odgajana. Za pjesnika je to dovoljan razlog

zašto se Viktor, dočim ju je u Mlecima vidio, „za njom pomamio“, što odmah i priopćuje svojoj majci:

„Eno, majko, za mene djevojke,
One divne mlade Crnogorke,
Mom je srcu ona odveć mila,
Lijepa je kô Slovinka vila.“

Viktorova usporedba ljepote djevojke sa „Slovinkom vilom“ pjesniku je toliko uvjerljiva pa majka odmah i blagoslivlja sinovljevu odluku:

„Pristoji se zaručnice tvoje,
Dostojna je da bude kraljica,
Jer je lijepa kô zvijezda danica!“

Nagovjesticí motivom djevojčine ljepote ono što će se kasnije događati, slije-dom zakona epskoga pripovijedanja pjesnik u Mlecima ugovara susret talijanske kraljice i Jelenine majke, „krasne žene daleko čuvene“, kojemu je prisutna i sama Jele-na. Razgovor dviju pjesnik smješta na gondolu, pri čemu poseban naglasak usmjeruje na Jelenine oči, koje odsjajuju u moru kao „dva bisera“, te na razgovor djevojke s tali-janskom kraljicom.

Nakon što je između dvoje mladih i njihovih obitelji sve dogovoreno, Jelena se vraća kući, ostavivši nesretnoga Viktora.

Kako bi pokrenuo radnju, koja je izgubila na napetosti i na zanimljivosti nakon što su se mladić i djevojka nakratko rastali, Kapić u pjesmu uvodi, u narodnoj pjesmi često prisutan, motiv „srca koje ne da mira“, koji će dovesti do obostrano željenog susreta, koji se zbija u svibnju „prošaste“ godine, za vrijeme krunjenja ruskoga cara. Na tom susretu mladi se zavjetuju na vjernost („...dadoše jedno drugom vjeru / Tvrdi vjeru momka i djevojke“), koju će u danima koji dolaze izražavati pismima koja su prenosile vile, one iste Kačićeve posestrime i muze narodne pjesme, što će dovesti do djevojčine prosidbe. Za to putovanje mladić sprema „đemiju“ kojom će iz Italije, preko sinjega mora, doći do Crne Gore, koja se „penje nebu u visine“ i ogleda „u morske dubine“; ona je mjesto u kojem je nikla/rođena odabranica talijanskoga kralja, prispodobljena „mladoj ptici sokolici“.

Uskladiivši brzinu lađina plova sa snagom mladićeve želje („Leti lagja kako no pomamna, / Sve pred sobom biele pjene gradi, / Sječe lagja more na valove“), Kapić ju dovodi do Bara (metonimije „crnogorskoga kneževstva“), gdje dolazi do susreta Viktora i Jelenine braće, a odmah i do susreta s Jeleninim ocem Nikolom, od kojega mladić moli Jeleninu ruku i odmah dobiva pristanak. Sukladno poetici pučke književnosti Kapić objašnjava zašto to Nikola odmah prihvaća:

„Jer je junak od dobra junaka,
Jer je momče glasnoga plenena,
U svem svijetu slavna i čašćena“

osnaživši njima i razloge da se vijest objavi cijelom crnogorskom narodu, ali i šire, koji to prihvati s veseljem i oduševljenjem koje najbolje izražava slika „po brdim propjevalih vila“.

Među one kojima će knez Nikola objaviti radosnu vijest Kapić ubraja i biskupa Strossmayera, nazivajući ga kneževnim „od starine prijateljem“, u čemu nije teško pre-poznati ideju koja ga je i potakla da događaj opjeva. Biskup i predani zagovornik slavenskoga zajedništva i uzajamnosti odmah će se knezu pridružiti u njegovoj radosti, a uradit će to i ruski car, šaljući i „tri milijuna fiorina“. Kako je riječ o veliku novcu, koji u svijesti Kapićevih priprostih čitatelja treba biti jednak značenju samoga čina, a u što čitatelj može i posumnjati, pjesnik poseže za formulom „živa istina“ koja u svijesti onih kojima se obraća ima snagu neupitnoga.

Svojem čitatelju pjesnik ima potrebu i dodatno progovoriti o sreći dvoje mladih, ali i onih na Cetinju:

„Viktor sjedi na Cetinju bielu
Uza svoju milu zaručnicu,
Pa joj gleda one oči crne,
Pa se s njome po Cetinju šeta,
Crnogorce na raskršćim sreta,
Ljubezno ih mlad junak pozdravlja,
A oni mu kliču od veselja,
I prosiplju pred kočijom cvieće“,

kao i onih u Italiji:

„Italija sve je u veselju
Radi sreće svoga kralja sina,
Pa iz sviju tal’janskih gradova
Na Cetinje polieću pozdravi
Pregizdavoju mladoj zaručnici
I budućoj tal’janskoj kraljici“.

U funkciji pokretačkog motiva pjesme, sreća dvoje mladih najava je događaja samoga vjenčanja. Ali prije njega, pjesnik na Cetinje dovodi „mnogo svitle tal’janske gospode“ kako bi se uvjerali u Jeleninu ljepotu i odlike dostojne talijanske kraljice. Kada se pak uvjere da je „dobra i puno ljubezna“ i da je „slična tal’janskoj kraljici / Margariti slavnoj vladarici“, gosti će ju svuda slaviti i hvaliti, što pjesnik izražava u gradaciji:

„Jelena se na **sve** strane slavi,
Svi narodi u zvijezde je kuju
I njezinom mladom se raduju;
Sve novine pišu o Jeleni,
O njezinoj velebnjoj ljepoti
I o srca njezinog dobroti;
Svak se jagmi, da joj sliku vidi,
Ko je vidi, **svak živ** joj se divi.“

Kada je sve pripremljeno za čin vjenčanja, slikom jutarnjeg odlaska na Lovćen i branjem cvijeća pjesnik nagovješta Jelenin oproštaj od rodnog zavičaja i domovine, koristeći se za to figurom nabiranja, čestim postupkom u tradicijskoj/pučkoj lektiri:

„S Bogom, Goro, gdje sam se rodila
I bielim mliekom zadojila:
S Bogom, Goro gola i kamena,
Ali srcu mome priljubljena!
Kako ću ja, Goro, zaboravit
Ove tvoje kamene visove,
Od rumene zore cjelivane
I od prvog sunca ogrijane,
Gdje no oro svoje gnjezdo vije,
Gdje se legu ptice sokolovi,
Gdje no majka ragja Crnogorce,
Proslavljene naše ratoborce.

Nakon što je vrlo uspjelom lirskom slikom opisao djevojčin oproštaj od zavičaja, Jelenu pjesnik „ostavlja“ da sama otkrije razloge svoje odluke. Nisu to talijanska ljepota ni bogatstva, nego „momak vatreni / mladi sin tal'janskoga kralja / kome srce za njome gine“, a ne propušta istaknuti ni svoj ponos domovinom, koju neće zaboraviti nikad, kojom će se ponositi „pred kraljicam i pred cesaricam“, posebno njezinim junaštvom kojega „nigdje nije, kuda sunce grije“, proslavljena u „cielomu svijetu / od sliepaca uz gusle pjevana, / Od naroda sviju spominjana“.

Nakon što se metonimijom „mirisnog cvieća planinskoga“ oprostila od zavičaja, pjesnik uvodi u sam događaj vjenčanja, a izražava ga slikama *oprostaja* od obitelji, *crkve* („Jer me sjećaš ti djetinjstva moga, / I mojega sretnoga krštenja, / I mojega s Bogom pomirenja, / I mojega prvog pričešćenja“), *oblačenja* u bijelo vjenčano ruho („Sva u bijelo, pobro, obučena / Kao bijela iz gorice vila;“), *vjenčane povorke* te *plaćom* crnogorskih djevojaka:

„S Bogom, naše žarko ogrijanje,

A Bogom, naše ljubeznivo diete,
Crnogore ponajljepši cviete.“

koji će dodatno ražalostiti ionako žalosno majčino srce („suzama ga napuniti“).

Kao i u mnogim drugim tvorevinama narodne poezije, ispraćaj djevojke i svadbena povorka uvijek su popraćene pucanjem iz pušaka, „nazdravicama“ i „zabavnicama“, veseljem i kolom djevojaka, ali i drugim popratnim običajima, koje pjesnik ne želi nabrajati jer bi se, kaže, umorio njihovim navođenjem. Ističući da je pred njim dugo putovanje, što znači da je još podosta sadržaja koje mora priopćiti svojem (priproštom / pučkom) čitatelju / recipientu, pjesnik zaustavlja radnju kako bi prizvavši u pomoć svoje „gusle tane“/ metonimiju muze zaštitnice – razbio narativnu jednoličnost i dinamizirao događanje novim slikama i novim dahom.

Na putu u Italiju narodni pjesnik radnju zaustavlja u Skadru gdje je jezero „po svatovim prosulo (zlatne) trakove“, u Baru, potom u Kotoru gdje se svadbena povorka ukrcava na Savoju („tvrdu lagju talijanskog kralja“) u pratnji ratnih brodova. Kako bi svojem čitatelju/slušatelju dočarao ljepotu toga prizora, slika broda okružena ratnim brodovima pjesniku se učinila nalik slici mlade nevjeste koju sa strane prate djeverovi.

Nakon što je plovidom broda počeo oproštaj djevojke od domovine, pjesnik kazuje da je djevojka izlazila na brod i dalekozorom pogledala rodni kraj, sugerirajući metaforom „silovana srca“ i slikom „Crnu Goru magla obavila“ tugu i žaljenje zbog njezina odlaska.

Kazujući da je „Savoja (je) dugo putovala“, pjesnik preskače opis putovanja preko mora i brod zaustavlja u Bariju, gdje mlade dočekuje silno mnoštvo. Da bi pojačao dojam svojih riječi, naglašava da je „iz kuća narod provrvio“ te da je „na hiljade, nije lagat hvajde“, a sve kako bi još više naglasio dobrodošlicu koju narod iskazuje budućoj kraljici.

S broda se radnja u Bariju premješta na „gvozdenicu“ / vlak okićen tako da mu se pričinio poput „bašte pune cvieća“. Tu se događa susret nevjeste i kraljeve majke, a odmah potom i Jelenina oca, uspoređena s Kraljevićem Markom, i talijanskoga kralja, nakon čega slijedi putovanje u Rim gdje povorku na putu do kraljeva dvora pozdravlja mnoštvo naroda. Već prije kazavši da je naroda „na hiljade...“, a da bi još više povećao učinak svojih riječi i pamtljivijom učinio sliku naroda na dočeku, pjesnik navodi da je „Silan narod, što je tute bio? / Da je pala jabuka iz neba, / Ne bi nigdje na zemljicu pala, / Već u rame koga udarila“. To će kasnije dograditi riječima: „Silan narod Rima je prekrilio, / Čudo nij’ se niko zadušio“ i slikom: „Mnogi su se na stabla penjali / I po kućam gori na krovove“.

Pjesnik nabraja i uzvanike na slavlju:

„Na vjenčanju mnogi su biskupi
I još mnogi odlični misnici.
Na vjenčanju Špaljolska kraljica
I još mnoga odabrana lica...“

a sve u funkciji naglašavanja značenja samog događaja, a potom i samo pirovanje s darovima, te posebno postojenu vojsku Nikoli u čast, velikanu dostojnu takvog poštovanja:

„A divno ga pogledati bilo,
Onakova stasa i uzrasta,
U narodno obučena ruho,
Gdje na konju sjedi junak slavni,
Ko da Marko uskrsnuo bio
I šarinu na ramena pao,
Te šarina poljem razigrao“.

Završetak pirovanja, shodno tradiciji pučke pjesme, predstavlja i završetak radnje same pjesme. Kapić ga posreduje slikom Jelenina oproštaja s ocem, koji joj zavjetuje da ne zaboravi svoju domovinu i vjeru, da bude povučena, skromna, da „ima dušu, razbor i poštenje“ te da nije sreća u bogatstvu, nego u dobroti srca:

„Prava sreća u duši počiva,
U svom srcu pokoj se uživa!“

te oproštaja s braćom i sestrom, nakon čega slijedi pjesnikova zahvala onima koji su ga potaknuli na pjevanje – crnogorskom kralju Nikoli i njegovoj slavnoj obitelji. Obraćajući mu se kao „junaku slavnoga junaka“ i „dičnom sinu vojevode Mirka“, čija je slava „po svem svijetu pukla“, Kapić nabraja razloge radi kojih je navedeni događaj „sastavio“, a to su:

„Rad bojeva tvojih i megdana,
Radi tvoga uma velikoga,
Radi tvoga srca predobroga
Rad poleta tvoga pjesničkoga,
Rad vladanja tvoga pametnoga“,

zbog čega ga i naziva „slavom slavjanskih vladara“. Nije teško otkriti da se u navedenim riječima kriju razlozi koji su i Nikolu i udaju njegove kćeri učinili temom dostojnom pjesme. Na samom kraju pjesme Kapić će dometnuti, a sve u funkciji opisivanja Nikolone veličine, da se udaje i njegova kći Ana te da su za udaju stasale još dvije, koje će ocu steći prijatelje, izražavajući mu za sve zahvalnost i želju za zdravljem. Na kraju će svojem recipijentu pripočiti da mu

je sve u pjesmi prišapnula (Kačićeva posestrima) vila, iskazujući da on nije pjesnik s atribucijama autorskoga glasa, već samo posrednik kojemu je dano u čast da opjeva veliki događaj i slavne ljude u njemu.

Kapić time posvjedočuje da je njemu književnost, slično kao i njegovu pjesničkom i idejnom učitelju Kačiću, sredstvo da se od zaborava sačuvaju slavni ljudi i veliki događaji iz narodne, slavenske povjesnice, ali i pronese slava slavenskoga svijeta. Uvjeran da ono što se ne zapiše brzo padne u zaborav, Kapić je u pjesmi navedeni događaj želio sačuvati, uvjeren da se ono što nije zapisano nije ni dogodilo.

5. Ni Kapićev putopis ni ova pjesma, uostalom kao ni svekolika Kapićeva književnost teško mogu izdržati kriterije prave umjetnosti. Za nju prije vrijede zakoni povijesnoga nego umjetničkoga, premda je teško zanijekati autorovu želju da onome što piše i načinu na koji to čini priskrbi kakav vrijednosni atribut. Istina, Kapić pripada plejadi onih naših pisaca/pjesnika koji su svojom književnošću nastojali komunicirati sa širokim pučkim čitateljskim slojevima.²⁴ Želeći svojem čitatelju pružiti ugodno i korisno štivo, koje će prosvjetiteljski djelovati na njihov život i učiniti ga boljim i sadržajnijim, prilagođavao im je ne samo svoj izraz, nego i tematiku, ustrojstvo djela, jezik i stil, poruke. Pri tome nije ostao samo u okvirima zavičajnoga, lokalnoga i nacionalnoga, nego je, u duhu Strossmayerovih ideja i slavenskoga zajedništva, pokazivao interes i za teme i događaje širega slavenskoga svijeta. U takvom ozračju nastala je i pjesma u našem radu. Opjevavši događaj s velikim odjekom u crnogorskoj sredini, Kapić je očitovao mnoge osobine svojega (pučkoga) pjesničkoga glasa i iskustva. Rasporedivši njegov sadržaj u 729 nepravilnih deseteraca i jedanaesteraca, oblikovao ga je sukladno očekivanju svojih recipijenata, pri tome usmjerivši naglasak na one sadržaje koji ponajbolje mogu izraziti značenje navedenoga događaja u crnogorskoj narodnoj svijesti. Ne odstupajući značajnije od povijesnoga događaja, u želji da ga učini zanimljivim dograđivao ga je zakonima svoje, pučkom²⁵ čitatelju bliske književnosti, koristeći se mnoštvom postupaka, stilizacija i figura karakterističnih za pučki pjesnički medij. Pri tome je naglašavao (i prenatlašavao) ono što je njegovu recipijentu bilo drago čuti, a lako prelazio s onih mjesta fabularne gradnje za koja je držao da nisu od većega značenja. Posebno je pozornost usmjerio na ljepotu Jelene i na slavnost njezina roda. Vidi se to u uporabi cijelog niza slika i atributa kojima ju opisuje, ali i cijeli njezin rod te posebno oca. U Kapićevoj pjesmi Jelena je takva da s njome mogu uspoređivati rijetke djevojke. Prisposobljena Slovinki vili, ona je metonimija ne samo crnogorskoga

²⁴ Usp. Zdravko Mužinić, „Kapić Juraj“, u: *Leksikon pisaca Jugoslavije*, III, Novi Sad, 1987., str. 44-45.

²⁵ Usp. Krešimir Nemec, „Juraj Kapić“, u: *Leksikon hrvatskih pisaca*, ŠK, Zagreb, 2000., str. 335.

nego i cijeloga slavenskoga svijeta, baš kao što je i njezin otac Nikola, svojom snagom, mudrošću i muževnom ljepotom, slavom i poštenjem lik po mjeri narodne pjesme. Posebno u ušima Kapićevih čitatelja odjekuju Nikoline riječi upućene kćeri da ponosno čuva ljubav prema domovini, vjeri, da bude dobra, poštena, iskrena. U njima nije teško prepoznati jedan od Kapićevih didaktičkih orijentira, ali i ideologema slavenskoga, strosmajerovskoga vremena. Riječ je o vrednotama i atribucijama koje u svijetu Kapićevih čitatelja imaju ulogu moralnog i životnog svjetonazora. Pomoću njih Kapić želi djelovati na svojeg čitatelja, svijetlim primjerom i moralnim značajem posvijestiti mu potrebu da se ugleda na povijesne ličnosti i pomoću njih uči i znanje prenosi na one koji dolaze. U izricanju navedenih sadržaja i poruka Kapić se koristio mnoštvom postupaka i rekvizita narodne pjesme, nastojeći pomoću njih posredovati djeliće svojeg svjetonazora i pjevačkoga iskustva. Vidi se to u karakterizaciji likova, posebno Jelene i njezina oca, ali i u opisima crnogorskog krajolika, gdje se Kapić-pjesnik preobražava u neskrivena hvalitelja crnogorskoga i slavenskoga značaja. Stoga ne skriva svoje osjećaje, nego izražava bliskost s događajem o kojem pjesma govori i njezinim glavnim likovima i onim što oni predstavljaju.

Pjesma o udaji Jelene... nije velika književnost. Značajna kao neposredan pjesnički odjek događaja s odjekom u crnogorskoj sredini, držimo ju zanimljivom za razumijevanje epskoga pjesničkog medija, ali i veza i odnosa u širemu slavenskome svijetu. Ne manje, kao pjesma koja izrijeком govori o crnogorskoj junakinji i crnogorskome narodu, vrijedna je (književno-povijesna) sličica u konstituiranju crnogorskog nacionalnog identiteta.

Ivan BOŠKOVIĆ

**POEM ON THE MARRIAGE OF JELENA, DAUGHTER
OF MONTENEGRIN PRINCE NIKOLA AND VICTOR
EMANUEL, SON OF THE KING OF ITALY IN
OCTOBER MDCCCXCVI BY JURAJ KAPIĆ (1861–1925)**

Juraj Kapić is one of Kačić's poetry students. As a poet, novelist, travel writer and editor of *Pučki list*, where he used the pseudonym Đuro Radanović, he published numerous songs and memoirs in the form of vernacular decasyllable and with topics on events and personalities from Croatian past and past of Slavic peoples. One of them is a *Poem on the Marriage of Jelena, Daughter of Montenegrin Prince Nikola and Victor Emanuel, Son of the King of Italy in*

October MDCCCXCVI. In our work the emphasis is on Kapić's impressions from journeys and the poem itself.

Key words: *Juraj Kapić, vernacular poetry, marriage of Jelena, Montenegrin culture*

PRILOG: *Pjesma o udaji Jelene kćeri crnogorskoga kneza Nikole za Viktora Emanuela sina talijanskoga kralja mjeseca listopada god. MDCCCXCVI.*

Goji majka sina jedinoga
U sred Rima grada bijeloga,
Sina goji talijanska kraljica,
U svem svijetu slavna Margarita.
Pa je majka sina podgojila,
Već ga mrki ponijeli brei,
Te je ona njemu besjedila:
Moj Viktore, drago diete moje,
Došlo doba od ženidbe tvoje,
Traži, sinko, sebi ljubavni vernu,
U kog hoćeš cesara il kralja,
Svaki će je tebi pokloniti
Radi roda i plemena tvoga
I kraljestva tvoga prostranoga. —
Emanuel majku poslušao,
Na daleko on se je šetao
Po dvorovima cesara i kralja,
Tražio je za sebe djevojku,
Al ju momče nemogaše naći,
Sto bi njemu srcu omiljela.
Dok predlani ne spazi djevojku
U Mlecima o Gjurgjevu danku,
Kćer gizdavu crnogorskoga kneza,
Po imenu Jelenu djevojku.
Pa kakva je, jada je ne znali,
Ta Jelena Crnogorka mlada?
Smamila bi sa neba oblaka,
Kamo l' ne bi mlagjana junaka!

Lijepša je i pristalija je
No što bješe vila Ravijojla,
Posestrima Kraljevića Marka !
Jelena je vita kao jela,
Vrh čela joj kosa proklijala,
Proklijala kao meka svila
U dugačke i guste pramove,
Kovrčaste crne kolutove ;
Ispod vlasi vrat se ukazao
Kao gruda bijeloga sniega.
A kakvo je u Jelene lice,
Kakve li joj guste obrvice ?
Ko bi ljepost tu kazat mogao,
Već da bi ju slikar naslikao ?
Oči su joj velike i sjajne
Kô dragulji u sred noći tavisne,
Usta mala, a zubi prebieli,
Ruka svaka u mišici jaka,
A pleća joj kao u junaka,
Vlastelskog je hoda i načina,
A slatkoga, ljupka razgovora,
Kao što je pusto izučena
U najvišim školam odgojena
Uza kćeri cesara i kralja
Baš najvećih svieta gospodarâ. —
Kad ju Viktor u Mlecima vidio,
Živ se za njom bio pomamio,
Pa je svojoj majci govorio :
Eno, majko, za mene djevojke,
One divne mlade Crnogorke,
Mom je srcu ona odveć mila,
Lijepa je kô Slovinka vila.
Kada majka sina poslušala,
Na Jelenu oči okrećala,
Pa kada ju okom omjerila,
Viktoru je svomu besjedila :
Dobra sreća, drago diete moje,

Pristoji se zaručnice tvoje,
Dostojna je da bude kraljica,
Jer je liepa kô zvjezda danica ! —
S majkom Jela u Mlecima je bila,
Sa Milenom ljubom Nikolinom,
Krasnom ženom daleko čuvenom ;
K njoj pristupi taljanska kraljica,
Pa Milenu milo pozdravila.
Za zdravlje se s njome upitala,
I s njezinom gizdavom Jelenom,
Te sa njima šetati se ode
U *gondoli* preko mora tiha
Mimo one mletačke otoke,
Što na moru jesu počinuli
Baš kako no labudi bijeli.
Mjesec sjaje s nebeske pučine,
Ogleda se u morske dubine,
U *gondoli* sjaju dva bisera,
Crne oči Jelene djevojke.
Viktor gleda Jelenu djevojku,
Onu divnu mladu Crnogorku,
Pa se milo s njome razgovara,
Gospodski mu Jela odgovara.
To je bilo, pa je prošlo bilo,
Jelena se povratila kući,
A ostade Viktor uzdišući
Za očima mlade Crnogorke,
Pa svom sreću nije mira dao,
Dok s njom opet nije se sastao,
A to bilo, moja braćo draga,
Baš u svibnju prošaste godine.
Kada se je car ruski krunio,
U Moskvi se Viktor sastanuo
Sa Jelenom kćerom Nikolinom,
Te joj kaza što mu srce čuti.
To Jeleni žao ne bijaše,
Jer se Viktor njojzi milijaše,

Pa dadoše jedno drugom vjeru,
Tvrdu vjeru momka i djevojke.
Otađ knjige megju njima bile,
Koje no su prenosile vile
Sa Cetinja do Rima bieloga
Rad hatora momka i djevojke.
Viktor srcu odoljet nemože,
Pa on hoće da zaprosi Jelu ;
Sprema momče tananu gjemiju,
Te putuje preko mora sinja,
Sa gjemije zapinje durbine
U visoku onu Goru Crnu,
Sto se penje sprama Italije,
Uspinje se nebu u visine,
I ogleda u morske dubine.
Pazi Viktor onu Goru Crnu,
Gdje je nikla djevojka Jelena
Kao mlada ptica sokolica
U timoru na pogledu moru.
Lagja mu je želju počutila,
Pa je lagja žešće zadimila ;
Leti lagja kako no pomamna,
Sve pred sobom biele pjene gradi,
Sječe lagja more na valove
Brzo dogje k Baru bijelomu
Do zemljišta crnogorskog kneza.
Tu Viktora šura pričeka
Mladi junak one Gore Crne,
Sin stariji kneza Nikolice,
Po imenu Danilo Petrović ;
On Viktora u kočiju prima
I prati ga do svoga Cetinja.
Kada Viktor na Cetinje pade,
Pokloni se crnogorskom knezu
I njegovoj Mileni gospogji,
Pa je u njih Jelu zapitao.
On ju pita, oni mu je daju,

Jer je junak od dobra junaka,
Jer je momče glasnoga plemena,
U svem svijetu slavna i čašćena.
Top zagrmi na Cetinju ravnu,
I odjeknu niza Goru Crnu,
Crnogorcim veselje objavi
U topniku njihovoga kneza.
To se čulo po svoj Gori Crnoj.
Zapjevaše mladi Crnogorci,
Uhvatiše kolo Crnogorke,
A po brdim propjevaše vile.
Knez Nikola javlja cesarima
I po svijetu slavnim kraljevima
Novu radost na odžaku svome,
Pa se sjeti slavnog Strosmajera,
Od starine svoga prijatelja,
Neumrlag hrvatskog biskupa,
Njemu kneže svoju radost javlja
I milo ga po žici pozdravlja.
Naš Strosmajer, kralji i cesari
Nikoli se milo radovaše,
I pozdrave njemu odvratiše,
A car ruski uz svoje pozdrave
Šalje Jeli prebogate dare,
Tri milijuna vriede florinâ,
Vjeruj, pobro, živa je istina. —
Viktor sjedi na Cetinju bielu
Uza svoju milu zaručnicu,
Pa joj gleda one oči crne,
Pa se s njome po Cetinju šeta,
Crnogorce na raskršćim sreta,
Ljubezno ih mlad junak pozdravlja,
A oni mu kliću od veselja,
I prosiplju pred kočijom cvieće,
Kud se Viktor sa Jelenom šće.
Italija sva je u veselju
Radi sreće svoga kralja sina,

== ? ==

Pa iz sviju tal'janskih gradova
Na Cetinje polieću pozdravi
Pregizdavoј mladoј zaručnici
I budućoj tal'janskoј kraljici.
Mnoga svietla tal'janska gospoda
I birane tal'jansko gospogje
Spremaju se na daleko pute
Do Cetinja mjesta bijeloga,
Dare nose Jeleni djevojci,
A ona im milo zahvaljiva,
Suze roni od pusta mišnja.
Tal'jancim je ugodna Jelena,
Jer je dobra i puno ljubezna,
Jer je slična tal'janskoј kraljici,
Margariti slavnoј vladarici.
Kad se svojoj kući povратиše
Italije gospoda izbrana,
Svakomu se oni pohvališe
Sa Jelenom mladom kneginjicom,
Kraljevića svoga zaručnicom.
Braćo moja i družino draga,
To se čudo na daleko čulo:
Po cielome svijetu prostranome
Jelena se na sve strane slavi,
Svi narodi u zvijezde je kuju
I njezinom mladom se raduju;
Sve novine pišu o Jeleni,
O njezinoј velebnoј ljepoti
I o srca njezinog dobroti;
Svak se jagmi, da joj sliku vidi,
Ko je vidi, svak živ joj se divi. —
Došlo doba Jeli od udaje
I sa Crnom Gorom rastajanje;
Jednog jutra priј' izhoda sunca,
Išetala Jelena djevojka
Iz svojega doma gospodskoga;
Nit je prati bratac ni sestrice,

Nit je s njome sretnog zaračnika,
Sama ide gizdava djevojka,
Pa se penje na Lovćen planinu,
Što se diže vrh Cetinja biela.
Bere Jela uz Lovćena cvieće,
Cviećem kiti njedra djevojačka.
Kad se mlada na Lovćen ispela,
Na kamenu stieni počinula,
Vrieme tiho, ne imade čuha,
Nebo vedro, a jutro veselo,
Propjevale gorom čobanice,
Navraćajuć stada na pašnjake.
Gleda Jela niz Lovćen planinu,
Gleda mlada svoju Goru Crnu,
Po dno gore Skadarsko jezero,
Što ga eno pozlatili traci
Ogranula sunca jutrenjega;
Gleda Jela planinske visove,
Puno gole, ali njojzi drage,
Pa je Crnu Goru pozdravila:
S Bogom ostaj, mila Goro Crna,
Kneževino mojega babajka,
S Bogom Goro, gdje sam se rodila
I bijelim mliekom zadojila:
S Bogom, Goro gola i kamena,
Ali sreću momu priljubljena!
Kako ću ja, Goro, zaboravit
Ove tvoje kamene visove,
Od rumene zore cjelivane
I od prvog sunca ogrijane,
Gdje no oro svoje gnjezdo vije,
Gdje se legu ptice sokelovi,
Gdje no majka ragja Crnogorce,
Proslavljene naše ratoborce?
Mene sreća na daleko zove
U bogatu zemlju Italiju,
Gdje no cvati limun i naranča

U sred zime, a da ne pogine :
Gdje proviru rieke na sve strane,
A uz rieke tustice livade,
Naokolo lozni vinegradi,
I još mnogi drugi rukosadi.
Po toj zemlji bjelo se gradovi
Kao bijele ptice labudovi ;
Italija bašta je zelena
U cielome svijetu proslavljena,
Al ne bi me k sebi primamila,
Nit bi ove krše ostavila,
Da mi nije velika hatora
Rad onoga momka vatrenoga.
Mladog sina kralja tal'janskoga,
Komu srce baš za menom gine,
A i meni stalo je za njime.
Pa kada je tako osugjeno
I u vječnu knjigu zapisano,
Nije druge, putovati mi je ! ...
S Bogom Goro moja milovana,
Zaboravit ja te nikad ne ću,
U sreću ću svud tebe nositi
I tobom se hoću ponositi
Pred kraljicam i pred cesaricam.
Mogu mi se one pohvaliti
Veličinom svojih očevina,
Blagom, zlatom i dragim kamenjem,
Al junaštva, moja Goro Crna,
Nigdje nije, kuda sunce grije
Do tvojega čuvenog junaštva,
U cielome svijetu proslavljena,
Od sljepaća uz gusle pjevana,
Od naroda sviju spominjana. —
Već bijaše poskočilo sunce
Nadvilo se nad gorske visove,
Pa Jelena pokupi skutove
I diže se sa sticne studene,

Da se vrati na svoje Cetinje,
Šlazi Jela niz Lovćen planinu,
Čobanice u putu susreta,
Pa joj one ponagljaju cvieća,
Mirisnoga cvieća planinskoga;
Cvieće prima Jelena djevojka,
Ljepa kćerica crnogorskog kneza
Pastiricam zahvaljuje milo,
Divno ju je pogledati bilo!
Kad se Jela primakla k Cetinju,
Preda nju su šetom išetale
Sestrice joj Ana i Ksonija
Sa Viktorom milim vjerenikom,
Pa ih sviju Jela darivala
Sa cvijećem s Lovćena planine,
A dio je jedan sačuvala,
Da odnese majci i babajku
I ostaloj svojoj porodici. —
Tomu dugo ne potraja vrijeme,
Eto idu kićeni svatovi
Iz bogate zemlje Italije
Po Jelina gizdava nevjestu.
Osvanuo danak putovanja
I sa Crnom Gorom rastajanja.
Crnogorci prekrili Cetinje,
Dovrvile mlade Crnogorke
Sa svih strana do kneževa stana.
Nad Cetinjem sviju se oblaci,
Pa su suncu lice zaštitili;
Jutro teško i odveć sumorno,
Kao da je i naravi žao,
Što Jelena iz doma se dieli,
Djevojačku svoju sreću sledi.
Svatko gleda u kneževu dvora,
Svak iščika sretno zaručnike.
Kada malo vrijeme potrajalo,
Ukaza se Jelena djevojka

— 11 —

Na vratima svoga biela dvora,
Za njom ide kršan joj babajko,
I bratac joj Petroviću Mirko,
U modro je Jela obučena,
Lijepa je kao nebo modro.
Ide Jela u crkvicu malu
Po dno dvora svojega babajka,
Pa je Jela pred ikonu klekla,
Skrušeno se Bogu pomolila,
Te je onda crkvu pozdravila :
S Bogom, crkvo, moje porodice,
S Bogom, naša bogomoljo biela,
Gdje sam s ocem, s majkom dolazila
I sa sestram i sa braćom mojom,
Da se molim Bogu velikomu !
Ja dolazit u te više ne ću,
O ti moja bogomoljo mala,
Puno mala, ali meni draga,
Jer me sjećaš ti djetinstva moga,
I mojega sretnoga krštenja,
I mojega s Bogom pomirenja,
I mojega prvog pričešćenja.
S Bogom, moje samotno kandilo,
Što no goriš pred ikonom svetom
I u danju i u mrkloj noći,
Da mojima budeš od pomoći ! —
Tad je Jela na dvor izlazila,
U svoje se dvore povraćala,
Vojvode je mило pozdravljaju,
A svačije oči je gledaju
Nakon toga do malo časaka
Eto ide mlagjana nevjesta,
Sva u bijelo, pobro, obučena
Kao biela iz gorice vila ;
Pod ruku se s mladim uhvatila,
Gledati ju nemožeš od mila.
Za njom idu kićeni svatovi

Mladinoga i njezinog roda :
Za jengiju sestra joj je Ana,
Za prvienca mlagji bratac Mirko,
U svatovim i otac je Niko.
I još mnoga odlična gospoda,
Koji ne ću zvati po imenu,
Jer bi pjesma odveć duga bila.
Pred Jelinu izišle djevojke,
Sve najljepše mlade Crnogorke,
Sve u novo odjevene ruho ;
K njima se je Jela približila
I milo se s njima pozdravila.
Suze roni nevjesta Jelena,
Suze rone mlade Crnogorke,
I posiplju pred Jelenom cvieće,
A ona se mlada napried kreće. . .
Crnogorci digli u vis ruke,
Četovogje i sve poglavice,
I vas cieti narod bez razlike,
Pa vapiju, što im grlo daje :
S Bogom, naše žarko ogrijanje,
S Bogom, naše ljubeznivo diete,
Crnogore ponajljepši cviete ;
S Bogom, naša tankovita Jelo,
Bog ti dao zdravlje i veselje,
Sreća tebe na putu pratila
I u novi dom te dopratila !
To slušala majka sa prozora
Crnogorska kneginja Milena,
Pa se majci srce ražalilo,
A oko se suzom napunilo,
Ne će majka da Jelenu gleda,
Već pogleda nebu u oblake,
Da rastjera misli svakojake.
U kočije svati posjedali,
Pod kočijam konji zaigrali,
Narod kliče i svaću pozdravlja,

Po brdima ore se topovi
Baš kako no sileni gromovi,
Pred kočijam Mirko na konjicu,
Pa sve miorče male puške pali,
Nek se stari drže čičaji.
Kud svatovi putem prolazili,
Crnogorci svud ih iščekali,
Iznosili pred svaću zdravice,
A djevojke kolo su hvatale
I Jelenu svoju pozdravljale.
Kad padoše svatovi na litičku,
Tu stadoše pa opočinuše,
Riečani im ručak pripravili,
Iznesoše pečeno ovnove
S ražnjevâ ih na sinije daše,
Pa tad Mirko handžara se maši,
Te rasječe masne zaobljice
I pokuči svaći na pladnjeve.
U okolo obletili momci,
Donašaju svake djakonije
I rusiku, što im brda daju.
Tu su bile mnoge nazdravice
I još mnoge drugo zabavnice,
Ali ja ih sve brojiti ne ću,
Jer je jošter dugo putovanje
I dugo je jošter kazivanje. —
Eja, gusle ne gubite maha
Rad hatora odive Jelene,
I rad moga starog milovanja,
I narodnog radi spominjanja,
Pa kažite, moje gusle tane,
Kako ono divotno bijaše,
Kad Jelena pade na jezero,
Baš na ono Skadarsko jezero,
Po kojemu zlatno utve leto,
A djevojke u čamcima se voze,
Sa mladima vode razgovore

Jezero se utihalo bilo ;
Kao jedno veliko zrcalo :
Na jezeru trideset brodica,
Okićenih zelenim lovorom
I još drugim cviećem svakojakim.
Na brodicam momčad izabrana,
Na brodicam Skadarke djevojke,
Iz brodicâ momci izlazili,
I zdravice svaći ponudili,
Iz brodicâ izišlo djevojke,
Sve dvie a dvie mlade Crnogorko,
Za ručice drže košarice,
Pa pjevaju pjesme nevjestačke
I prosiplja pred nevjestom cvieće,
To Jelenu na milinje kreće
I svaći je to ugodno bilo,
Osobito mladomu Viktoru
Jeleninu sretnom zaručniku.
U lagju se svaća ukrcala,
Niz jezero lagja zadimila,
Sa žabjaka pucaju topovi,
A ore se dole i briegovi ;
Iz oblaka ukralo se sunce,
Pozlatilo brda i vrhunce,
Pozlatilo Skadarsko jezero,
Po svatovim prosulo trakove
Kao sjajne trake biserove.
U Bar svaća sretno dohodila,
Tu ih počast nova pričekala,
Al u Baru nije dugo stanje,
Slicditi je dalje putovanje.
Iz Kotora doplovi „Savoja“,
Tvrda lagja talijanskog kralja,
Na „Savoju“ putnici ugjoše,
Crnogorsku zemlju ostaviše.
Zadimila niz more „Savoja“,
Pred „Savojom“ ratni su brodovi

Italije i još Austrije,
Pa joj služe kao djeverovi.
Po nebu se povili oblaci,
Južina se razvalila silna,
Pa sve diže more na valove,
Na valovim „Savoja“ se ziblje;
To Jeleni ni malo ne smeta,
Na krmu je ona išetala,
Na priruč se mlada naslonila,
Pa zapinje srčali-durbino
U visoku svoju Goru Crnu.
Crnu Goru magla obavila,
A iz magle tiha rosa sipi,
Kô da nebo za Jelenom žali,
Pa nevjesti srcu se smililo,
Spomenu se majke milostive,
Sto ostavi na Cetinju bielu. . . .
„Savoja“ je dugo putovala
Preko onog mora Jadranskoga,
K Italiji dok je doplovila.
Kad „Savoja“ pod Bari pristala,
Iz oblaka kiša je padala
Kô da si ju na kable lievao,
Pa kada se nebo razgalilo,
Iz kuća je narod povrvio
Na hiljade, nije lagat hvajdo,
Pred „Savojom“ puk se sakupio,
Da bi mladu nevjestu vidio.
Pa kad Jela svietu se ukaza,
Ko veselje da opiše, pobro,
Sto je narod nevjesti činio,
Kako li ju milo pozdravio?
Sa svatovim izigje Jelena,
Te u crkvu ode na molitvu,
Gdje biskupi nju su dočekali
I blagoslov nevjesti su dali.
Kad iz crkve Jela izlazila,

Sa svatovim u kočiju sjela ;
Četrdeset tad glasbâ zasnira,
A puk živa ne imao mira,
Već vapio iza svega glasa :
Dobro došla, draga nevo naša !
A gospogje s visokih prozora
Oborile na kočije cvieće,
Pusto cvieće po ulicam palo,
Za nazuvak ter se nazigjalo.
Kô da se je nebo prolomilo,
Sve to žešća voda udarila,
Al to svijetu ne zadava straha,
Već ulice narod poklopio
I nevjestu milo pozdravljao
I svojega mladog kraljevića.
A njezinog sretnog zaručnika.
Iz nebesâ kiša popuštala,
Gvozdenica tad se opremila,
Svi vlakovi divno urešeni
I mirisnim cviećem okićeni ;
U vlakove svati posjedali,
Pa zadimi hitra željeznica,
Prma Rimu vječitomu gradu.
Gvozdenica leti preko polja
I okolo povisokih gora,
Ne bi rekô da je gvozdenica,
Nego da je bašta puna cvieća,
U tom cvieću kićeni svatovi.
Kad prispješe k Rimu bijelomu,
Željeznica vatru ugasila,
Pa je svoja kola ustavila.
Tad izigje nevjesta Jelena,
Pa pristupu tal'janskoj kraljici,
Margariti slavnoj vladarici ;
Margarita Jelu zagrlila,
U lice je nevu poljubila,
Pa je njojzi ona besjedila :

Dobro došla, draga nevjestice,
Mog Viktora mila zaručnice;
Dobro došla, drago diete moje,
Primi pozdrav od svekrve tvoje!
To Jeleni odveć mило bješe,
Od radosti suze ju obliše,
Pa izigje kršan joj babajko,
Baš kako no Kraljeviću Marko,
Margariti on ruku poljubi,
A s kraljem se Umbertom zagri,
Kô svojizim sa rođenim brajnom.
Tad ostali svati izhodili,
U bo ate sjednuli kočije,
Kočije se k Rimu uputile,
Narod ih je silan opkolio.
Od radosti skidaju klobuke,
Pram kočijam ter podižu ruke,
I vapiju iza svega glasa:
Sretno došla, mlada nevo naša!
Kada u grad kočije ugjoše,
Ko bi tebi, pobro, pobrojio
Silan narod, što je tute bio?
Da je pala jabuka iz neba,
Ne bi nigdje na zemljicu pala,
Već u rame koga udarila.
Ode Jela u kraljske dvorove,
Pred dvorovim glasbe zasvirale,
Crna noćca na zemljicu pala,
Kao staklo nebo provedrilo,
Jer se više bilo iskišilo,
Ne bijaše na nebu mjeseca,
A nije ga, braćo, ni trebalo,
Jer po Rimu ražgale se svieće,
Pa se svuda okolo vidilo
Kao da je sunce ogranulo.
Kraljski dvori puni su gospode,
Što dogjoše nevi na poklone,

Pred dvorovim narod se veseli,
I nevjestu ugledati želi.
To spazio svekar joj Umberto,
Pa Jelenu uzeo za ruku,
I oca joj u družbu pozvao,
Na pendžer se s njima ukazao.
Bože mili radosti velike!
Narod kliče, što ga grlo nosi,
Od veselja u visinu skače,
A Jelena milo zahvaljiva,
Svojim stasom svakog općarava.
Vjenčanje se sutra ovršilo
Megju Jelom i mladim Viktorom,
Na vjenčanju mnogi su biskupi
I još mnogi odlični misnici.
Na vjenčanju Španjolska kraljica
I još mnoga odabrana lica
Po vjenčanju izigje Jelena,
O Viktora svoga cslonjena,
Izigjoše i drugi svatovi,
Pred crkvom ih narod iščekao,
Urnebesno svatovim klicao.
Šilan narod Rim je prekrilio,
Čudo nij' se niko zadušio;
Mnogi su se na stabla penjali
I po kućam gori na krovove,
Da tek vide kićene svatove.
Čim Jelena u polaču sjela,
Po žici je majku pozdravila:
Ja sam sretna, moja majko mila,
Pa u ovom času veselome
Prva miso moja i Viktora
Tebi, majko naša, upravljena,
Majko naša, od nas odaljena...
Primi pozdrav od tvoje Jelene
I Viktora tvoga novog sina,
Nerogjena kao i rogjena!

Prvi žicom ovaj glas poleti,
Pa pustiše stotinu golubâ;
Baš iz Rima grada slavljenoga,
Poslaše ih na Cetinje bielo,
Te možeš mi vjerovati, pobro,
Golubi su nalog ispunili,
K Crnoj Gori ravno poletili,
Na Cetinje glasove donieli
O vjenčanja kneginje Jelene;
Ničemu se već čuditi nije.
Pir piruje kralju Italije,
Jedinog je oženio sina,
Oženio s divnom Crnogorkom,
Sa Jelenom liepom crnookom.
Na piru su svake djakonije
Kao, pobro, u kraljevu dvoru,
A nevjesti prispjeli darovi
Od kuma joj raskoga cesara,
Od svekra joj i od svekrvice,
Od gradova prvih Italije:
Sve biseri i kamenje drago,
Koji vriede neizmierno blago.
Kralj Umberto vojsku izvodio
Na poljanu u Rimu svojemu,
Neka bi ju Nikola vidio,
Knez junački one Gore Crne;
Pa Nikola konja poklopio,
Talijansku vojsku razgledao,
I pohvalu svoja njojzi dao!
A divno ga pogledati bilo,
Onakova stasa i uzrasta,
U narodno obučena ruho,
Gdje na konju sjedi junak slavni,
Kô da *Marko* uskrsnuo bio
I šarinu na ramena pao,
Te šarina poljem razigrao.
Pirovanje kada dovršilo,

Nikola se s Jelom pozdravio,
Ovako je njojzi govorio :
Ostaj s Bogom, drago diete moje,
Spominji se otačbine svoje,
Svoga roda i svoga plemena,
Svoje majke i svoga babajka ;
Ljubi svoju novu domovinu,
Koju tebi Bog je dosudio,
Budi sretna uza svog Viktora,
A mojega zeta milenoga ;
Utječi se Bogu velikomu,
Od Boga nam samoga pomoći :
Nek prijestolja sjaj te ne obvlada,
Već ostani dobra i ljubezna,
Kako no si ti u majke bila,
Jer u kruni nije sreća prava,
Ako kralje ljubav ne zgrijava.
Jest istina, da je kruna zlatna,
Po njome su posuti dragulji,
Ali glave često okrunjene,
Niesu, kćerice moja, usrećene ;
Prava sreća u duši počiva,
U svom sreću pokoj se uživa ! —
Jelena je rieči poslušala
Svoga mudrog siedoga babajka,
Pa je po njem majku pozdravila
I sestrice i brata Danila ;
Tad se od nje i Ana dielila
I bratac joj mladi soko Mirko ;
Svatovi se kući povratili
I tim divna svadba dovršila. —
I moja je pjesma dovršila,
Pa komu ću pjesmu pripjevati ?
Komu drugom već tebi, Nikola
Slavni kneže svoje Gore Crne !
Poštena ti kapa nad očima,
Od očima do dvie obrvice,

Pod obrvam junačko ti lice!
O junače od slavnog junaka,
Dični sine vojvode Mirka,
Tvoja slava po svem svijetu pukla
Rad bojeva tvojih i megdana,
Radi tvoga uma velikoga,
Radi tvoga srca predobroga,
Rad poleta tvoga pjesničkoga,
Rad vladanja tvoga pametnoga.
Ej Nikola na Balkanu, diko,
Prvenstvo ti ne otimlje niko,
Tebe slavi malo i veliko:
Ti si slava slavljanskih vladara,
Prijatelj si ruskoga cesara!
Ej Nikola sretni roditelju,
Ti si svoje kćeri razudao
U visoke evropske dvorove.
Još ne progje po godine dana
Otkad Jela tvoja je udana,
A već eto i drugih svatova
Do tvojega doma gospodskoga.
Mlad Batenberg momče ponosito,
Ponosito i puno bogato,
Što j' u rodstvu skraljim i s cesarim,
Eto ide sad po tvoju Anu,
Petu ružu na našem Balkanu.
U tvom domu još dvie ruže rastu,
U tvom domu još su dvije kćeri;
I one se za kralje udale!
Ocu nove stekle prijatelje!
Zdrav Nikola pod svojim Lovćenom!
Zdrav uz svoju kneginju Milenu!
Ova pjesma na čast vama bila,
Što je meni prišapnula vila!

U Spljetu mjeseca Maja 1897.